

En politikerroll i förändring?

- en uppsats om personvalets påverkan på dagens och morgondagens politiker.

Abstract

När personvalet infördes 1998 fick väljarna ett större inflytande över vilka våra riksdagsledamöter skulle bli. Min frågeställning är om denna möjlighet har gett upphov till en ny roll för politikerna, friare från partiet och närmre väljarna. Jag har i denna uppsats bl.a. använt mig av en frågeenkät till de senaste två valens personvalda för att se vad de anser om sin roll som politiker.

Min slutsats är att det idag inte går att säga att en ny politikerroll skapats genom personvalets införande. Däremot finns det tecken som starkt pekar i den riktningen och gissningsvis dröjer det inte allt för länge tills vi får se dess fulla genomslag.

Nyckelord: politikerroll, förändring, personval, riksdagsledamöter,

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Frågeställning och syfte.....	1
1.2	Teori.....	1
1.3	Metod.....	3
1.4	Material.....	3
1.5	Disposition.....	4
2	Införandet av personval.....	5
3	Resultaten '98	7
3.1	Kvinnorepresentationen.....	7
3.2	Valdeltagande	8
4	Spärren, spärren på väggen där... ..	9
4.1	En misslyckad reform... ..	9
5	De personinvalda: En udda skara?	12
5.1	Flitigare?	13
5.2	Bångstyriga?	14
6	– ”Här är jag..”	15
6.1	Sofia Larsen (c)	15
6.1.1	Hemsidan (public.centerpartiet.se/sofia.jonsson/).....	15
6.2	Kent Härstedt (s).....	16
6.2.1	Hemsidan (www.kent.harstedt.pp.se).....	16
6.3	Eva Flyborg (fp)	17
6.3.1	Hemsidan (www.folkpartiet.se/flyborg).....	17
6.4	Anna Ibrasagic (m)	18
6.4.1	Hemsidan (www.ibrasagic.net)	18
6.5	Sammanfattning.....	19
7	Enkätundersökningen.....	21
7.1	- Förde du en aktiv personvalskampanj?	21

7.2	- Är det någon särskild väljargrupp du har stöd av och känner ansvar gentemot?	22
7.2.1	Svaren	22
7.3	- Innebär detta att väljarna har en mera direkt kanal till Er? Och – Är det eftersträvansvärt med en närmare kontakt?.....	22
7.3.1	Svaren	22
7.4	- Är Ni själv förespråkare av ett ökat personvalsinslag? Och – Anser ni att spärren bör tas bort eller sänkas?	23
7.4.1	Svaren	23
7.5	- Har din ställning i riksdagsgruppen/partigruppen påverkats av det faktum att du är personvald?	24
7.5.1	Svaren	24
7.6	- Har Ni drivit någon speciell fråga under din tid i riksdagen?.....	25
7.6.1	Svaren	25
7.7	Sammanfattning.....	25
8	Avslutning.....	26
9	Referenser	27

1 Inledning

1998 infördes personvalet för första gången fullt ut i det svenska riksdagsvalet. Denna uppsats kommer att handla om resultaten av denna valreform och om de eventuella mera långtgående effekterna. Representationen i riksdagen ändrade sig inte särskilt mycket vare sig 1998 eller 2002 och de som faktiskt hamnade på valbar plats och kom in i riksdagen tack vare personvalet kan hittills räknas till 22. Men frågeställningen i denna uppsats koncentrerar sig på en annan aspekt av detta nämligen om personvalsreformen även har en effekt på politiken som riksdagsledamöterna och partierna för. En grundläggande fråga i sammanhanget är om ditt personvalskryss kommer att ändra politiken som förs. Mycket har enligt mig handlat om *vem* som kryssas in, hur stor andel kvinnor, invandrare och unga. Det har saknats en större uppföljning om hur dessa personvalda agerar i jämförelse med de ”traditionellt” invalda. Det har i mina ögon inte heller diskuterats, vadför påverkan personvalet har på våra politiker. Kommer de agera annorlunda i en valrörelse, i riksdagsarbetet eller inom partiet? Har personvalet tvingat fram/gjort det möjligt för, en annorlunda roll för våra politiker?

1.1 Frågeställning och syfte

Min tanke och förhoppning med denna uppsats är dessutom att lyfta frågan om personvalets vikt. Under valrörelsen 2002 (det enda val jag haft rösträtt i) märkte jag att det fanns väldigt få färgstarka, seriösa politiker som drev en annorlunda politik. Den möjligheten som jag innan valet såg fram emot att utnyttja, blev i slutändan en slentrianröstning utan ett personkryss. Jag har i efterhand ångrat detta men inser också att jag som relativt politiskt insatt inte borde ha haft ett problem att hitta en lämplig kandidat att lägga min röst på. På grund av dessa tankar valde jag att skriva min B-uppsats om personvalet. Efter många turer har jag valt att ta mig an frågan om våra politiker och deras roll som politiker, har blivit påverkade av personvalet. Min frågeställning är: Har personvalet skapat en annorlunda ”politikerroll” än den traditionellt partipolitiska?

1.2 Teori

I min teoriansats har jag tagit mycket intryck av ett avsnitt i *Metodpraktikan*. Författarna skriver där som följer: ”Det är nästan alltid spännande att sätta

tänderna i en uppsats som åtminstone *försöker* säga något om vad som förklarar det studerade fenomenet.” (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud, 2003, 121)

Jag blev av detta stycke stärkt i min tanke att försöka se om personvalet har skapat eller kommer att skapa en annorlunda politikerroll. Eftersom jag inte hittat en teori som mera specifikt analyserar politikerrollens förändring vid införandet av personval, kommer jag att till en början använda mig av några passande teorier. Min ansats kommer alltså inte vara teorikonsumerande eller prövande, utan teoriutvecklande. Jag inser de begränsade möjligheterna att utveckla en egen teori med det begränsade material jag har skaffat och använt mig av. Jag kommer därför att försöka använda mig av några existerande teorier och anpassa dem till den situation jag ämnar undersöka, teorianpassande skulle möjligen vara ett bättre namn på detta. Jag kommer att försöka se om jag kan hitta svaret i en kombination av den sociologiska rollteorin och Albert O. Hirschmans teori om relationer mellan en individ (politikern) och en organisation (partiet). Båda finns presenterade och använda i boken *Politisk Etik* av Mats Sjölin (Sjölin, 2005, 88).

Hirschmans teori går ut på att se hur individer (ex politiker) tacklar en konflikt med organisationen (ex partiet) de ingår i. Mats Sjölin anpassar denna på partipolitiken och ger exemplet: ”hur kan och bör politikern handla om egenetiken kommer i konflikt med partilinjens”. Bör politikern backa ner eller protestera? (Sjölin, 2005, 89) I Sjölin's bok koncentrerar han sig på olika etiska problem som skulle kunna leda till en sådan konflikt.

Men min tanke är att byta ut *egenetiken* mot lojalitet mot sina väljare och kampanjloften för att se om rollen som politiker kan komma att ändras om du är personvald. Vidare menar jag att om lojaliteten kan förskjutas från partiet i alla lägen till en lojalitet mot väljarna och deras åsikter, har vi tagit ett demokratiskt jätteklick.

Sjölin beskriver skillnaden mellan *intern* och *extern* protest, alltså en debatt eller konflikt som är synlig enbart inom partiet eller även för de utanför. Sjölin menar att den rekommendation som ofta finns i förvaltningslitteraturen är att tjänstemän bör hålla sin kritik intern så länge som möjligt. Vidare fortsätter resonemanget med att Sjölin överför problemet till politikerrollen och menar då att ett sådant förfarande är demokratiskt förkastligt. (Sjölin, 2005, 90) Formerna för protester delas i boken in i *intern/extern* och *före beslut/efter beslut*. Här är intern protest före beslut den mildaste graden och extern protest efter beslut den kraftigaste. Den senare innebär att politikern väljer att inte rätta sig efter partilinjens utan hävdar istället sin skyldighet att exempelvis ge uttryck för väljarnas vilja. Detta menar Sjölin, är en konflikt mellan *partiprincipen* och någon annan representationsnorm som *individprincipen* eller *väljarprincipen*. (Sjölin, 2005, 93) I och med personvalet är min tanke att bilden för hur en politiker ska uppföra sig gentemot sitt parti kommer att ändra sig allt mer.

Sjölin påpekar att lojalitetsbegreppet blir svårt att reda ut om man inte längre ser på det med ett rent organisationsetiskt perspektiv. Teorin om partimandatet, som är en organisationsorienterad representationsuppfattning, inser denna problematik. Den pekar på att kravet på partidisciplin kommer från ett synsätt där vikten av att följa partiets program härrör från tanken att det är en plikt som politiker har gentemot sina väljare. Sjölin menar att denna tolkning på lojalitet

mot väljarna inte alls är självklart den rätta. (Sjölin, 2005, 98) Jag hävdar att den inte är det och att personvalet kommer att cementera detta.

Att vara lojal mot sina väljare kommer inte längre vara synonymt med att vara lojal mot partiets program. Givetvis kommer detta alltid att utgöra grunden i även en personvald politikers åsiktsportfölj (annars borde personen rimligtvis byta parti). Men med ett ökat utrymme för individuella ställningstagande och hjärtefrågor blir det en lojalitet mot de frågor som tagit personen ifråga till makten. Detta istället för att vara en röstningsmaskin som följer partiets hållning i ur och skur.

1.3 Metod

Den metod jag kommer att använda för att försöka identifiera den nya politikerrollen är främst frågeundersökningen. Den typen jag använt mig av är en e-postbaserad *respondentundersökning* med mestadels öppna frågor (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud, 2002/2003, 254) Dessutom kompletterade jag detta med en mindre undersökning av några av de personvalda riksdagsledamöternas hemsidor. Jag skulle inte våga kalla det för en kvalitativ textanalys utan möjligtvis en ytligare och mera allmän översikt för att identifiera vad för intryck de ger av riksdagsledamöterna.

1.4 Material

Till mitt material hör ett antal statliga offentliga undersökningar (SOU) som med lite olika vinklingar utvärderat personvalsinförandet och dess verkningar efter valet 1998. Min vinkling på utvärdering har det funnits väldigt lite skrivit om och jag valde därför att använda mig av lite olika metoder för att samla in den informationen jag behövde. I ett inledande skede av uppsatsarbetet var min ansats att mäta avvikelser från partilinen hos de personvalda för att försöka identifiera ett annorlunda agerande. Efter ytterligare efterforskningar hittade jag en liknande, om än mindre, undersökning i boken *Vägen förbi och igenom partierna* av bl.a. Dag Anckar. Jag beslöt mig då för att använda mig av denna och komplettera med en enkätundersökning till de som de två senaste valen blivit personvalda. Denna skickades ut via e-post till 20 av de 22 "möjliga" och besvarades därefter av 12 individer. Enkäten innehöll sex frågor varav några hade följdfrågor. Teoridelen skrev jag med av Mats Sjölin's bok om politisk etik.

1.5 Disposition

Jag kommer att börja med en tillbakablick på införandet av personvalet och de olika turerna kring detta. Därefter följer en redogörelse för resultaten av personvalet och en diskussion kring åtta procents spärren. Vidare följer en genomgång av hur de personvalda utmärker sig.

De sista avsnitten handlar om de personvalda riksdagsledamöterna. Först redogör jag för vad de undersökningar som hittills gjort säger om de personvalda. Därefter följer studien av ett antal av dessas hemsidor. Sist redogör jag för resultatet av min enkätundersökning. Allt avslutas med en diskussion om politikerrollens eventuella förändring.

2 Införandet av personval

En genomgång av personvalet är på sin plats vid detta laget för att resonemangen som kommer vidare ska bli begripliga.

I *Personval 1998 – En utvärdering av personvalsreformen* (SOU 1999:136) går författarna igenom de flesta aspekterna av personvalsreformen. I inledningen presenteras bakgrunden till kravet på en reform. Det svenska valsystemet hade tidigare ett ytterst svagt inslag av personval (du kunde skriva till eller stryka kandidater på en lista) men som det konstateras här så var den praktiska makten över listans sammansättning minimal. (SOU 1999:136, 29) Redan 1972 lades de första förslagen till riktlinjer för en valreform fram i SOU 1972:15. Tre av dessa var: (SOU 1999:136, 30)

- *Små grupper får inte ges möjlighet att styra personvalet på bekostnad av de stora väljargrupper som kanske helst överlåter valet av personer till partiinstanserna.*
- *Stora ekonomiska insatser eller andra ovidkommande omständigheter får inte bli utslagsgivande för personvalet.*
- *Metoden får inte bli så komplicerad att den är svår att förstå för de röstande eller nämnvärt fördröjer slutresultatet.*

Denna skrivelse 1972 kom som det sedan visade sig att stå som mall för den egentliga reformen som 1991 inleddes i och med att *Personvalskommittén* tillsattes. Målet med denna var att minska avståndet mellan politiker och väljare men fortfarande med bl.a. de tre ovanstående punkterna som guidelinjer. (SOU 1999:136, 30) Det man kan utläsa av detta är givetvis oron att personvalet kunde gynna de som hade pengar att föra aggressiva kampanjer och att olämpliga kandidater skulle väljas in. Resultatet av *personvalskommitténs* arbete blev betänkandet *Ökat personval* (SOU 1993:21) där rekommendationen blev vad som då kallades, den danska modellen. Detta innebar att väljaren ur den av partiet fastställda listan kunde markera ett namn för att rösta på den som person utöver rösten på partiet. Om denna sedermera skulle prioriteras högre än dess listplacering skulle avgöras av andelen röster av partiets totala röstetal. Förslaget var en gräns mellan fem och tio procent.

Förslaget följdes av ytterligare turer med utredningar för de praktiska detaljerna kring reformen. Vallagskommitten presenterade i *Vallagen* (SOU 1994:30) sina förslag till ändringar i vallagen kring bl.a. röstlängder och röstkort. Arbetet var nu på god väg och efter att politisk enighet bland partierna nåtts under 1993 kunde man även sätta spärren till åtta procent.

Nu drog försöken igång och i valet 1994 testades systemet i sju kommuner och i Europaparlamentsvalet infördes det fullt ut, då med spärren 5 %. Uppgiften att

utvärdera försöken gick till ytterligare en kommitté, nämligen *Nomineringsrätts- och valkretskommittén*. I och med deras betänkande i SOU:1996:66 ändrades en del detaljer varav det viktigaste troligtvis var borttagandet av möjligheten att skriva till och stryka kandidater. Nu var alla utredningar inne, prov gjorda och politisk enighet rådde. I prop 1996/97:70 lade regeringen fram förslaget om en vallagsändring och när Konstitutionsutskottet tillstyrkte lagförslaget var ett långt arbete till ända. Den nya vallagen trädde i kraft den 1 juni 1997. (SOU 1999:136, 31-32)

3 Resultaten '98

Det val som noggrannast utvärderats och undersökt är givetvis riksdagsvalet 1998 eftersom detta var premiären för personvalet. Nedan ska jag gå igenom de olika aspekterna av personvalet som var aktuellt i "försnacket". Detta innebär såväl de delar som utsattes för mest kritik och även de delar som förespråkarna använde som argument. Jag har av dessa valt ut könsperspektivet och argumentet att personvalet skulle innebära ett större intresse för valet.

3.1 Kvinnorepresentationen

En av farhågorna inför valet 1998 var att kvinnorna skulle missgynnas av personvalet kanske främst för att den stereotypa kandidaten framställdes som en medelålders man. Nu blev valet 1998 ingen förlust för de kvinnliga politikerna, tvärtom. 5 av de 12 personvalda var kvinnor mot de 4 av 12 som blev "utpetade". I riksdagen som helhet ökade kvinnorepresentationen från 40,4 procent till 42,7 procent. (Wängnerud, Lena, SOU 1999:92, 301)

Lena Wängnerud försöker i sitt bidrag till *Premiär för personval* ta reda på om kvinnor kan ha missgynnats på något annat sätt än det faktiska antalet kvinnliga riksdagsledamöter. Wängneruds konklusion är att det finns ett antal punkter som borde ha lett till en snedfördelning även i mandatfördelningen.

- Väljarna som valde att personrösta gav de manliga kandidaterna 62,3 procent av kryssen medan de kvinnliga kandidaterna fick 37,7 procent. (Kvinnor och män personröstade i samma utsträckning)
- Av de 87 riksdagsledamöter som fick över 8 procent av sitt partis röster i sin valkrets och därmed klarade spärren var 58 män och 29 kvinnor. Alltså en fördelning 67 procent respektive 33 procent.
- De kvinnliga kandidaterna har i mycket mindre grad blivit tilldelade toppositioner på valsedlarna. (SOU 1999:92, 320-321)

Varför resultatet av personvalet inte blev en större snedfördelning med dessa kan Lena Wängnerud inte förklara men hon avslutar sitt kapitel med att resa en framtida varningsflagg för en del av de tendenser hon ser idag. Det som verkar vara hennes största farhåga är att det genom en större personfokusering också kommer en större könsfokusering vilket kan leda till en ökad könskonflikt inom svensk politik. En koncentration på vad som skiljer kandidater från varandra kan alltså pressa fram en fokusering på den sociala grupptillhörigheten. Detta anser Lena Wängnerud vara en negativ utveckling, eller som hon uttrycker det: "En av

konsekvenserna av personvalssystemet kan bli att det slår in kilar i det politiska systemet som på lång sikt bidrar till en söndervittring av den traditionella svenska partidemokratin.” (SOU 1999:92, 322-323)

Det finns såklart mycket i det som belyses i citatet ovan, personvalet kommer på lite längre sikt att åtminstone utmana den *traditionella svenska partidemokratin*. Dock är jag inte lika övertygad som Lena av det negativa med en sådan utveckling. Jag tror snarast att detta är personvalets viktigaste bidrag, men mer om detta senare.

3.2 Valdeltagande

Eftersom personvalet infördes som ett led för ett ökat demokratiskt inflytande är givetvis valdeltagandet extremt viktigt. Dels för legitimiteten för systemet, dels för att systemet ska fungera. Om alla personröstade skulle det minimera mycket av motsträvigheten hos vissa av partierna, åtminstone enligt mig.

Efter en låg andel personkryss av de röstande 1998 blev många besvikna. Av de 81,4 procent röstberättigade som röstade 1998 var det 29,9 procent som också valde att utnyttja personvalsmöjligheten. (SOU 1999:136, 67) Av valkretsarna låg Gotland i topp med sina 39,5 procent och Stockholms län i botten med sina 20,6 procent. (SOU 1999:136, 68)

Personvalskommittén gjorde i sitt förarbete bedömningen att andelen personröster skulle ligga på mellan 30 och 50 procent i riksdagsvalet. Den gjordes på personvalsdeltagandet i Danmark och Belgien och ifrågasattes inte. (SOU 1999:136, 112)

När författarna till SOU 1999:136 resonerar vidare om framtida resultat ser man positivt på utvecklingen, främst på grund av ett ökat personröstande i de kommuner som 1994 var testkommuner. Men även baserat på det höga personröstandet i europaparlamentsvalet 1999 (66,6 procent). (SOU 1999:136, 113) tyvärr infriades inte förväntningarna åtminstone inte i det förra valet. 2002 nådde resultatet endast upp till 25,98 procent. (Valmyndigheten)

4 Spärren, spärren på väggen där...

Vill du bli personvald in i riksdagen är ditt mål att skaffa dig minst 8 procent av ditt partis röster i din valkrets. Vill du å andra sidan sitta i kommunfullmäktige eller europaparlamentet behövs inte lika mycket, då räcker det med 5 procent. (SOU 1999:136, 34-35) Spärrarna är satta efter rekommendationer från diverse utredningar och politisk konsensus nåddes vi 8 procents gränsen. Dock finns det borgerliga partier som motionerar om en sänkt spärrgräns. I januari 2004 fanns det åtminstone en majoritet i riksdagen för ett system som skulle stärka personvalet. Moderaterna, Folkpartiet och Centern ville ta bort spärren helt medan Miljöpartiet och Kristdemokraterna gärna vill stärka personvalsinslaget men utan att ta bort spärren. Vänsterpartiet och Socialdemokraterna är helt emot en ökning. (www.svd.se)¹ Något som ofta förbises i dessa sammanhang är det faktum att den principiella synen vid förhandlingarna där konsensus nåddes var att spärren borde sättas till en högre nivå initialt för att kunna justeras nedåt. (prop 1996/97:70 s121f) Dock ska det sägas att man vid detta tillfälle trodde att personröstandet skulle öka successivt och att riskerna för att systemet skulle kunna missbrukas av små grupper då skulle minska. (SOU 1999:136, 117) Nu blev inte så fallet, personröstandet tvärtom minskade och sannolikt kommer inte spärren att sänkas innan den trenden vänt.

4.1 En misslyckad reform...

Det nuvarande systemet med en spärrgräns är inte helt okontroversiellt då det finns risk för en viss orättvisa. Isobel Hadley-Kamptz tog upp en del av denna problematik i DN:s ledare den 25 september 2002, efter valet. Isobel var som många besviken på nedgången i antal personkryss sedan 1998 eftersom detta var valet då personval skulle "slå igenom". Isobel pekade på problematiken som fasta spärrar oavsett valkrets skapar. Som kandidat för ett stort parti i en stor valkrets blir spärren ofta ett högt hinder att ta sig över.

Som exempel ger hon den socialdemokratiska kandidaten Paolo Roberto som trots sitt kändisskap genom boxning, tv-framträdanden och kampanj inte lyckades ta sig in i riksdagen. För att som socialdemokrat kunna komma in i valkretsen Stockholms stad genom personval var man tvungen att skrapa ihop 12000 kryss.

¹ http://www.svd.se/dynamiskt/inrikes/did_6838037.asp

Paolo med näst flest kryss av Stockholms socialdemokrater, fick ihop 2996 stycken och var således inte ens nära. Hade Paolo istället valt att ställa upp som kandidat för miljöpartiet i valkretsens Gotland hade en tjugondel av hans kryss räckt för en plats i riksdagen, 151 st. (www.dn.se)²

Givetvis ska det behövas rejält stora skillnader mellan små och stora valkretsar men frågan är om helt lika spärrar är det mest rättvisa.

En annan Stockholmspolitiker, Mauricio Rojas (fp) råkade i samma val hamna i en prekär situation. Räknat på föregående vals resultat borde 2500 kryss räckt för att ta en riksdagsplats. Det Rojas Mauricio inte räknat med var att hans parti skulle göra ett rekordresultat och öka från 7 procent (1998) till 19,5 procent (2002) vilket ledde till att det nu skulle krävas 7000 kryss. Mauricio klarade trots sina 3220 kryss att komma in i riksdagen men då bara p.g.a. att folkpartiets mandat tredubblades. (www.dn.se) Detta visar på ytterligare en problematik, nämligen paradoxen mellan att försöka få så många röster så möjligt och en oro över att partiets resultat ska bli *för* bra. Nu ska inte detta enbart ses som ett problem för kandidaterna, de riktiga förlorarna är givetvis de väljarna som inte får se *sin* kandidat i riksdagen.

Paradoxalt nog så kan alltså storstadspolitikerna få allt svårare att ta sig ur partiernas vallistestyrning och väljarna i våra storstäder får därmed en mindre möjlighet att påverka den lokala politiken genom att välja in *sina* politiker. Inom partier som inte förespråkar egna personvalskampanjer finns det risken att politiker i stora valkretsar inte vågar satsa på att föra en egen politik och riskera att föra en meningslös kampanj. Alternativet blir istället att rätta sig i partiledet och hoppas på en framskjuten listplacering.

Något att poängtera är att problematiken ingalunda var okänd innan införandet. Tvärtom valde man att ignorera problemen för kandidater från stora partier i stora valkretsar även om det motionerades om ett totalt avskaffande av spärren i dessa. (SOU 1999:136, 118)

En ytterligare fördel för kandidater i mindre valkretsar är att denna har en realistisk möjlighet att faktiskt träffa sina väljare personligen utan att ta till spektakulära och opolitiska kampanjknep.

Eller som Isobel uttrycker det: "*Jippofieringen av personpolitiken spelar dem i händerna som egentligen inte vill ge väljarna större inflytande.*" (www.dn.se)

Sten Tolgfors (m) och Per Bill (m) skrev i oktober 1998 en motion i bakvattnet av det då nyss genomförda personval. Motionen lämnade några förslag till en förbättring av personvalssystemet men var snarast en allmän diskussion om personvalet, debatten innan och resultaten efteråt. Tvärtemot många andra ansåg de att personvalet fick ett stort genomslag i valet. De påpekar bland annat att 88 av riksdagsledamöterna klarade 8 procents spärren och därmed sitter på direkta

² <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=577&a=59008>

mandat från sina valkretsar. Tolgfors och Bill påpekar också att debatten inför valet innehöll många, enligt dem, felaktigheter. (1998/99:K250)

Tolgfors och Bill menar att det fokuserats på sannolikheten att bli personvald i Stockholms län och stad och att fokus tagits bort från möjligheterna i de mindre valkretsarna där det finns *”en reell möjlighet till långsiktigt relationsbyggande mellan väljare och valda”*. Det är i stort sett ett omvänt resonemang än det Isobel för i sin artikel. Dock så inser författarna till motionen även problematiken och föreslår faktiskt att frågan om en delning av de största valkretsarna bör utredas. (1998/99:K250)

Om det i praktiken kan fungera är svårt att säga. Enligt mig kan nya problem uppstå då det kan leda till ”lokala” kandidater från t.ex. olika förorter vilket kan om det sköts felaktigt leda till en politisk polarisering som ökar på de klass- och etniska klyftor som redan förekommer.

På frågan om huruvida spärren är för hög är Tolgfors och Bills svar nej. Om man även räknar de som klarade spärren men blev utan riksdagsplats på grund av kandidater med fler kryss var det 105 kandidater som fick de 8 procent som krävdes. TEXT (1998/99:K250)

5 De personinvalda: En udda skara?

De som 1998 och 2002 valdes in i riksdagen på ”bekostnad” av andra kandidater, alltså där personkryssen spelade en faktisk roll är sammanlagt 22 stycken. Dessa har alla gemensamt att de har fått mer än 8 % av sitt partis röster i deras valkrets. Det som intresserade mig med dessa personer var inte främst om de hade några gemensamma nämnare vad det gäller kön, ålder eller bostadsort. Istället var det om de uppvisade några gemensamma mönster i sitt arbete som skiljer ut dem från ”övriga” riksdagsledamöter. Nedan redovisas några undersökningar som precis som jag koncentrerar sig på de personinvaldas arbete i riksdagen och den eventuella skillnaden gentemot deras kollegor. Dessutom följer här en lista på alla personvaldas namn, partitillhörighet och valkrets.

Förnamn	Efternamn	Parti	Län
1998			
Kent	Härstedt	Socialdemokraterna	Skåne Västra
Anders	Sjölund	Moderaterna	Västerbotten
Agne	Hansson	Centerpartiet	Kalmar
Jeppe	Johansson	Moderaterna	Blekinge
Eva	Flyborg	Folkpartiet	Göteborg
Lennart	Värmbö	Vänsterpartiet	Kronoberg
Mikael	Oscarsson	Kristdemokraterna	Uppsala
Sofia	Jonsson	Centerpartiet	Örebro
Yvonne	Ångström	Folkpartiet	Västerbotten
Åsa	Torstensson	Centerpartiet	Västra Götaland
Runar	Patriksson	Folkpartiet	Värmland
Marianne	Samuelsson	Miljöpartiet	Jönköping
2002			
Lennart	Beijer	Vänsterpartiet	Kalmar
Peter	Eriksson	Miljöpartiet	Norrbottn
Anna	Ibrisagic	Moderaterna	Norrbottn
Lars-Ivar	Ericson	Centerpartiet	Skåne Norra
Karin	Svensson-Smith	Vänsterpartiet	Skåne Södra
Sören	Wibe	Socialdemokraterna	Västerbotten
Ingegerd	Saarinen	Miljöpartiet	Västerbotten
Ulla	Löfgren	Moderaterna	Västerbotten
Elizabeth	Nyström	Moderaterna	Västra Götaland
Cecilia	Widegren	Moderaterna	Västra Götaland

5.1 Flitigare?

De tolv riksdagsledamöterna som valdes in 1998 utsattes i slutet av mandatperioden för en undersökning gjord av *personvalskampanjen 2002*. Detta är en undergrupp till den liberala tankesmedjan *Den nya Valfärden* som arbetar för att få fler att kandidera till riksdagen genom personvalskampanjer. I undersökningen granskades hur aktiva ledamöterna varit i riksdagsarbetet, t.ex. kontrollerades hur många motioner som producerats och hur många frågor som ställts till statsråden. Resultatet som presenterades i Svenska Dagbladet (SvD) den 30 juli 2002 visade en skillnad i ”flitighet” i de personvaldas fördel gentemot deras riksdagskollegor. Under mandatperioden 1998-2002 skrev de personvalda 35 % fler motioner och ställde 90 % fler statsrådsfrågor. Eftersom det inom gruppen finns stora skillnader så är det möjligtvis vanskligt att dra för stora slutsatser av resultatet men det finns helt klart intressanta siffror inblandade. Den genomsnittlige personvalde ställde i snitt 30 frågor medan snittet i den övriga riksdagsgruppen låg på 15,5. Skillnaderna i motioner var inte lika dramatisk men skillnaden mellan 54 (personvalda) och 40 (övriga) inlämnade motioner är dock markant. (www.svd.se³)

Måttet är som sagt inte vattentätt mest på grund av de stora skillnaderna inom gruppen, antalet motioner pendlade t.ex. mellan den flitigaste Sofia Jonssons (c) 105 motioner och Lennart Värbys (v) 12 motioner. Antalet frågor skiftade mellan Eva Flyborgs (fp) 29 frågor och Runar Patrikssons (fp) 7 frågor. (www.svd.se)

Trots att inte siffrorna för den övriga gruppens inre fluktationer redovisas så är det inte svårt att tänka sig att skillnaderna även inom denna grupp är minst lika stora. Därmed känns också den undersökningen svår att uttala sig för generellt om.

En liknande undersökning med samma parametrar gjord av författarna till boken *Vägar förbi och igenom partier* finns också. Den sträcker sig inte över hela mandatperioden utan enbart från 1999 till mitten av januari 2000. Siffrorna kan ge en bild av läget då och kanske ge en fingervisning om hur ”flitigheten” såg ut i mitten av mandatperioden. Undersökningen visar mycket riktigt att skillnaderna fanns redan vid tillfället för undersökningen. De personvalda hade tillsammans producerat 161 motioner vilket ger ett snitt på 13,4 motioner/ledamot att jämföra med de övrigas snitt på 8,3 motioner/ledamot. Även frågorna till statsråden ställdes i högre grad av de personvalda, 2,3 frågor/ledamot att jämföra med de övrigas 1,4 frågor/ledamot. Även i denna undersökning pekar författarna på att fluktuationerna inom gruppen är så pass stora att de inte kan anses utgöra en enhetlig grupp. (Anckar – Karvonen – Isaksson, 2001, 56)

³ www.svd.se/dynamiskt/Inrikes/did_2448726.asp

5.2 Bångstyriga?

Denna uppsats var från början tänkt att göras som en kvantitativ undersökning av personvalets egentliga inverkan på förd politik. Tanken var att mäta frekvensen av röstningar mot partilinjen av de personvalda för att identifiera en ”friare” förd politik vilket i min mening skulle ge ett gott betyg åt personvalet. Det skulle senare visa sig att jag inte var först med denna tanke eftersom jag hittade en liknande undersökning i boken *Vägar förbi och igenom partier* av Dag Anckar, Lauri Karvonen och Guy-Erik Isaksson.

Granskningen är gjord 1999/2000 och sträcker sig över 332 riksdagsomröstningar, varav en tredjedel (110) användes i materialet. Författarna har bland dessa mätt de personvaldas röstningar som gått emot partilinjen, svagt eller starkt. Till en svag avvikelse räknas att avstå vid en omröstning eller att ta ställning när partiet avstår. En stark avvikelse är en röst emot partilinjen. I de 110 omröstningarna kunde det identifieras avvikelser i 23 fall. Detta blir en frekvens av avvikelser i 1.7% av omröstningarna⁴ (Anckar – Karvonen – Isaksson, 2001, 57-58)

Dock finns det inom denna grupp en stor spridning där vissa inte har avvikit i något fall. Tyvärr blir bilden av de personvalda inte särskilt mycket tydligare i och med denna översikt eftersom resultatet inte jämförs med de övriga riksdagsledamöterna, eller åtminstone ett urval av dessa. Det intressanta i sammanhanget enligt mig är alltså inte antalet avvikelser från partilinjen, utan huruvida det är en vanligare företeelse hos de personvalda. Tyvärr saknas detta perspektivet i undersökningen men om man skulle försöka gissa så torde fenomenet bara vara marginellt vanligare.

⁴ Det maximala utfallet är 12 (antalet personvalda) gånger 110 (antalet omröstningar) alltså 1320. Divideras sedan det faktiska utfallet blir resultatet 1.7% (23/1320)

6 – ”Här är jag..”

Valet 1998 inföll ganska väl med en allt flitigare användning av, kunskap om och tillgång till Internet bland allmänheten. Som medium att profilera sig själv billigt och om man vill, utförligt, är Internet svårslaget vilket givetvis riksdagskandidaterna anammade.

Användandet av personliga hemsidor för kandidaterna som siktade mot att maximera sina personröster användes enligt vissa undersökningar inte innan 1998. (SOU 1999:92, 145) Jag kommer nedan att gå igenom ett antal hemsidor för att göra en översiktlig analys av hur man som invald riksdagsledamot framställer sig i de fall de utnyttjar detta medium. De som blir föremål för granskningen har jag valt ut enligt kriteriet att de måste vara verksamma i riksdagen idag och att de ska vara spridda över de olika partierna.

6.1 Sofia Larsen (c)

I undersökningarna om riksdagsledamöternas flitighet ovan framställs Sofia Larsen⁵ som den flitigaste och Lauri Karvonen framställer henne som ”svala som inte gör någon sommar” i boken *Vägen förbi och igenom partier*. (Anckar – Karvonen –Isaksson, 2001, 58) Sofia Larsen är ung⁶, engagerad, aktiv och självständig (även i undersökningen om avvikelser från partilinjens utmärkte sig Sofia Larsen). Jag fick tyvärr inget svar på min enkät p.g.a. barnledighet men eftersom Karvonen höll fram henne som ett ideal väljer jag att analysera hennes hemsida också.

6.1.1 Hemsidan (public.centerpartiet.se/sofia.jonsson/)

När man först går in på Sofias hemsida möts man av en leende Sofia klädd i vit blus i antingen en somrig trädgård eller park. Om målet är att Sofia ska uppfattas som ungdomlig och ”sportig” fyller bilden säkert sin funktion. I vänsterspalten finns länkarna till informationen på hemsidan uppdelade i: *Debatt, Länkar, Motioner, Pressmeddelanden och Rixlex – debatt/beslut*. Nedanför detta finns också postadress, telefonnummer (mobil och kontors) och e-postadress. Under *Debatt* finns ett ansenligt arkiv över de debattartiklar som Sofia skrivit eller varit

⁵ I tidigare undersökningar heter Sofia Larsen: Sofia Jonsson.

⁶ Sofia Larsen är född 1972

medskribent på. Under *länkar* finns det just sådana till centerpartiets kvinnoförbund, ungdomsförbund och riksorganisation. Det finns också länkar till riksdagen och regeringens hemsidor. Men det påtagligaste är sedan de många länkarna kopplade till Örebro, bland annat till Örebro landsting och Örebro Universitet vilket tyder på en stark lokal anknytning. Under *Motioner* och *Pressmeddelanden* finns precis som med debattartiklarna ett mastigt arkiv. *Rixlexlänken* är en länk till det arkiv där det går att söka upp alla riksdagsdebatter, beslut och motioner själv.

Mitt helhetsintryck av denna hemsida är att den är byggd för att poängtera en självständighet trots att den ligger under centerpartiets huvudsida. Det första som möter en är förutom bilden en informationstext där Sofia hänvisar till centerpartiets hemsida för mer information om detta och en uppmaning att gärna kontakta henne. Allt sammantaget ser iallafall jag en tendens att separera sitt eget arbete från centerpartiet som helhet. Sofia belyser med de stora arkiven att hon verkligen är som Karvonen konstaterade flitig och självständig. Dessutom kopplar hon sig gärna till sin valkrets Örebro. Om jag innan hade tänkt över en idealisk hemsida för en personvald riksdagsledamot hade resultatet inte hamnat långt ifrån detta och det torde visa på en medvetenhet om personvalets fördelar och krav från Sofias sida.

6.2 Kent Härstedt (s)

Kent Härstedt tog sig 1998 in i Sveriges Riksdag genom att efter idogt personvalskampanjande trotsat socialdemokraternas inställning till sådana. Kent tog sig upp från 6:e plats på Socialdemokraternas partilista i Skåne Västra till en valbar plats bland de fyra första. Eftersom Kent fick mycket medial uppmärksamhet som överlevare vid Estonia katastrofen blev även inträdet i riksdagen uppmärksammat, kanske mest av alla personinvalda det året.

6.2.1 Hemsidan (www.kent.harstedt.pp.se)

Kents hemsida är avsevärt större än t.ex. Sofia Larsens och jag kommer därför bara gå igenom de mest intressanta aspekterna av den. Det man möts av först är Kents namn i stora bokstäver och en upplysning om att sidan funnits på Internet sedan 12:e maj 1998 och därmed ingått i den omfattande personvalskampanj Kent förde (alternativadressen www.kryssakent.nu fungerar för övrigt fortfarande). I vänster hörn finns den socialdemokratiska symbolen, rosen, men i övrigt ingen uppenbar koppling till partiet. Hemsidan verkar mer vara en hemsida om just Kent Härstedt snarare än om Kent Härstedt, socialdemokratisk riksdagsledamot. En av de avdelningar som finns på hemsidan rör politik och det går att på sidan läsa alla Kents riksdagsanföranden, motioner och interpellationer och dylikt. Även mer privata avdelningar finns och eftersom Kent även är ordföranden för svenska

UNICEF finns det länkar till och material om denna organisation. En annan stor del av sidan ägnas åt alkoholutredningen som Kent utsågs att leda. Det är intressant att så mycket utrymme lämnas åt detta eftersom förslagen som lades inte alla mottogs med särskild entusiasm av det socialdemokratiska partiet. Det är givetvis ett stort arbete som lagts ner och det är förståeligt att Kent nu brinner för frågan. Men att det även kan innebära en viss distansering gör det intressantare. Vidare är nog avdelningen *länkar* den mest svårtolkade. Att döma av innehållet är Kent Härstedt en man med ett stort intresse för politiska och humanitära frågor. Bland de länkar som finns är bredden stor, information om Tibet, miljöprojekt i Afrika och information om Estoniakatastrofen varvas med Mellanöstern politiska forum. Blanda upp detta med Helsingborgs IF och banklänkar så ger det uppenbarligen ett splittrat intryck. Möjligtvis kan man fråga sig om en länk på en hemsida automatiskt betyder ett aktivt intresse i en fråga men det ger, åtminstone i mina ögon, ett sken av det.

Mycket på denna internetsidan får åtminstone mig att tänka på en riksdagsledamot som mycket hellre framhåller sitt eget arbete och de egenskaper som utmärker honom själv gentemot andra, möjligtvis p.g.a. att en gång blivit invald via personvalet. Kontakten med Kent Härstedt går inte heller bara genom de mer traditionella sätten telefon och e-post. På sidan finns information om att vill man träffa Kent själv och diskutera något befinner han sig så ofta han kan på ett specifikt café i Helsingborg på måndagseftermiddagar. Ett något oortodox drag som ännu mer betonar det individuella ansvaret och det lokala engagemanget.

Slutligen är det mände en rolig detalj att den enda posten under *tal att minnas* är Göran Perssons nyårstal från 2004.

6.3 Eva Flyborg (fp)

Eva Flyborg tog tjänstledigt från arbetet på Volvo för att äntra sin plats i riksdagen 1994. Valet efter, 1998, blev det återval genom personröster av Göteborgs väljare. I riksdagen sitter Eva i försvarsutskottet utöver att vara näringspolitisk talesman för partiet.

6.3.1 Hemsidan (www.folkpartiet.se/flyborg)

Eva Flyborgs hemsida är stöpt i samma form som övriga folkpartistiska riksdagsledamöters. Det är en sida med ganska knapphändigt utbud och inte särskilt mycket information. Det som är publicerat i arbetsväg är debattartiklar skrivna av Eva.

Bilderna på hemsidan är desto intressantare. Den första som möter en är en bild på en påbyltad Eva i förgrunden och blåsig Göteborg i bakgrunden. Under

rubriken *Uppdrag* kan vi dessutom följa Eva när bilden tas, i ett bildreportage. Detta för att illustrera hur det går till när hennes uppdrag gör att Eva syns i media.

På övriga bilder ses Eva och Björn von Sydow med Göteborgs skärgård i bakgrunden. Dessutom finns en bild på Eva i militäruniform och en K-pist som tydligen fick rubriken ”Eva Flyborg tar strid för Göteborg” när den publicerades.

I övrigt kan nämnas det Eva skriver om det faktum att hon blev personvald,

”Att vara förtroendevald, och dessutom personvald, är ett privilegium tycker jag. Det gör att jag har såväl rättighet som skyldighet att driva mina/våra frågor både rakt och tufft.”

Min uppfattning av hemsidan som helhet är att trots att det inte finns lika mycket material som på de övriga framgår det tydligt av texten (och bilder) vilka huvudfrågor som Eva arbetar för såsom strålningsskydd och försvarsfrågor. Detta måste ses som positivt i ljuset av att personvalskampanjen koncentrerade sig på dessa frågor⁷.

6.4 Anna Ibrasagic (m)

Anna Ibrasagic är väldigt intressant i detta sammanhang eftersom hon förutom att blivit personvald 2002 också blev personvald till europaparlamentet 2004. Dessutom kom Anna Ibrasagic från Kosovo 1992 och hamnar därför i det fack som politiker gärna refererar till som invandrare. Sedan 2001 är ett annat av uppdragen också ledamot av moderaternas partistyrelse. Kort sagt kan man säga att Anna på relativt kort tid blivit ett politiskt högdjur som utnyttjat personvalet vid flera tillfällen och är därför speciellt intressant.

6.4.1 Hemsidan (www.ibrasagic.net)

Något åtminstone jag reagerade positivt på var förekomsten av det relativt nya fenomenet *blogg* (dagboksliknande kortare inlägg som läggs upp nästan dagligen). Detta är kanske inte mindre redigerat och kontrollerat än andra former av åsiktspublicering men det ger åtminstone ett spontanare intryck.

Bilderna på sidan finns i ett eget galleri. Hälften av dem visar Anna tillsammans med män i mörka kostymer, både svenska och utländska politiker. Den andra hälften består av bilder på landmärken, byggnader och interiörbilder, dessutom finns det bilder på någon kardinal och den förre påven. Det känns tydligt att det ska göras tydligt att Anna är bekväm i Europeiska politikens manliga högborg.

⁷ Information från enkätsvaret.

I övrigt så finns det relativt mycket uppdateringar om nyheter inom EU-arbetet och den svenska politiken bevakas noggrant, gärna med någon syrlig kommentar riktad åt socialdemokraterna. Det märks att Anna Ibrasagic inte ligger i någon fejd med sitt parti, mycket av informationen koncentreras på hur väl den moderata politiken passade när Anna flyttade till Sverige.

6.5 Sammanfattning

Eftersom jag inte genomförde denna undersökning särskilt vetenskapligt så ska jag inte uttala mig för generellt. Det jag däremot kan göra är att försöka identifiera några tendenser. Av de hemsidor jag tittade på fanns det stora inbördes skillnader, att man är personvald behöver alltså inte betyda att du framställer dig som just en sådan. Det finns stora skillnader i hur stor vikt man sätter vid en hemsida, det kan möjligtvis ha med åldern att göra. Det finns en tendens att ha ett rikare innehåll om du inte tillhör de allra äldsta. Detta kan både ha med riksdagsledamöternas kunnande om Internet, som åldern på deras potentiella väljare.

Undersökningar visar att åtminstone manliga väljare visar en tendens till att personrösta på kandidater i deras egen ålder. (SOU 1999:136, 91)

Innehållsmässigt kan man säga det finns en skillnad på hur man framställer sitt eget arbete. Det är en stor symbolisk skillnad på att lägga in en länk till Rixlex, där man kan leta upp informationen, och att lägga upp ett eget arkiv med motioner och liknande.

Eftersom internet är billigt att använda sig av och lättillgängligt kommer säkerligen användandet och vikten av personliga hemsidor att öka.

Inför valet 1998 uppgav 22 procent av riksdagskandidaterna⁸ att de använt sig av hemsidor i sin kampanj. Detta gjorde hemsidor till den tredje mest använda formen av kampanjmaterial, efter broschyrer och annonser. Dock gjordes ytterligare undersökningar som gav ett annat resultat. 13 procent av de som inte har en hemsida hade uppgett att de trots det hade det och 28 procent av kandidaterna med hemsida rapporterade att de inte haft hemsida. (SOU 1999:92, 146-147)

Men trots felrapporteringen, har man använt sig av en hemsida i sin kampanj är det inte heller osannolikt att man efter att ha blivit vald fortsätter att använda sig av denna (däremot kanske man ändrar adress som Kent Härstedt gjorde, kryssakent.nu kändes möjligtvis lite obsolet). Detta kan i sin tur leda till att de personvalda riksdagsledamöterna har mer utvecklade hemsidor än de som tilldelas av partiet.

⁸ 603 riksdagskandidater intervjuades.

Avslutningsvis kan jag bara konstatera att skillnaderna på de olika hemsidorna är stor. Gemensamt för dem är dock att det finns en stark personfokusering på dem, antingen det är med bilder eller uttalat i text. Det är svårt att veta om detta är utmärkande för just de personvalda men oavsett så tror jag att personvalet har tvingat fram en sådan inriktning. Jag tror också att i den nya politikerroll jag söker efter så finns det ett ökat krav på, och möjlighet till tillgänglighet. Informationssamhället har tillsammans med personvalet fört in kravet på en snabb kanal till våra politiker och hemsidorna är en stor del i detta.

7 Enkätundersökningen

Som ett led i min tanke om en politikerroll i förändring ville jag undersöka hur de som blivit personvalda uppfattar sin roll. Jag ställde därför frågor om väljarkontakt, valkampanjen och hur de uppfattar sin roll i riksdagsgruppen/partigruppen. Det senare för att kunna utläsa huruvida det finns några skillnader mellan att vara personvald i ett parti som är positivt till personvalskampanjer eller negativt till personvalskampanjer.

Enkäten skickades ut till 20 av de 22 personer som blivit invalda via personval 1998 och 2002. Två av politikerna som inte sitter i riksdagen nu hade jag väldigt svårt att hitta en e-post adress till och jag var till slut tvungen att ge upp. Av de 20 som fick enkäten svarade 11 och partifördelningen dem emellan är som följer: Vänsterpartiet (2), Socialdemokraterna (1), Miljöpartiet (1), Centerpartiet (2), Folkpartiet (2) och Moderaterna (4). Kristdemokraterna är alltså inte representerade i denna undersökning. Svarsfrekvensen blev alltså 50 procent om man räknar de som aldrig fått enkäten som bortfall. Eftersom riksdagen har ett väldigt bra e-postsystem så har jag i de flesta fall fått veta varför svaren inte inkommit från de övriga. Barnledighet (Sofia Larsen) och frånvaro p.g.a. andra uppdrag (Peter Eriksson) är några exempel. I Övriga fall har helt enkelt ett svar inte inkommit trots påminnelse.

Svaren på enkäten kommer jag nu att redovisa fråga för fråga och där gå igenom de olika svaren och samtidigt se om man kan komma fram till några slutsatser.

7.1 - *Förde du en aktiv personvalskampanj?*

Av tolv svarande valde sju av dessa att svara *Ja, det gjorde jag*. Två valde att svara *ja, en mycket aktiv kampanj* och ytterligare två svarade *ja* men även med specificeringen över kampanjen, bl.a. att det gjorts med hjälp av utdelning av 3500 pennor med texten *tack för ditt kryss*. Huruvida det sista svaret är riktigt kan diskuteras. Det löd som följer: *"Nej. Jag gjorde som jag alltid gjort – för runt i valdistriktet, besökte arbetsplatser osv"*. Det kan mycket väl vara så att en sådan kampanjstrategi kan uppfattas som personkampanj utan att det är målet.

Utan mer information är det svårt att uttala sig men underökningar visar att det finns tendenser att överskatta sina kampanjaktiviteter. (SOU 1999:92, 144-145)

7.2 - *Är det någon särskild väljargrupp du har stöd av och känner ansvar gentemot?*

Tanken med denna fråga är att försöka identifiera ett band mellan en personvald och hans/hennes väljare. Finns ett sådant är också möjligheterna för dessa att påverka politiken/politikern större.

En miss från min sida var att jag tog för givet att den grupp man eventuellt hade stöd av inte automatiskt var den grupp man kände ansvar gentemot och vice versa.

7.2.1 Svaren

30 procent, fyra av de tolv, svarade ett enkelt *Nej* på denna fråga. Resterande åtta svarade jakande och definierade också vilka grupper de syftade på. Några exempel är *landsbygdens folk*, *industriarbetare*, *äldre* och *boende i uppväxtområdet*. I två av svaren nämndes grupper inom partiet som de ansåg höra till anhängarna, t.ex. kvinnoorganisationen och ungdomsrörelsen. En majoritet hade alltså åtminstone en bild av vilka deras väljare var.

7.3 - *Innebär detta att väljarna har en mera direkt kanal till Er? Och – Är det eftersträvänsvärt med en närmare kontakt?*

Dessa frågor ställde jag för att undersöka huruvida min bild av fördelarna med personvalet faktiskt fungerar. Det är en följdfråga som hänvisar tillbaka till de eventuella grupper som personen fått stöd ifrån. Jag anser att en politiker som sitter på mandat av folket snarare än av partiet borde vara mera öppen för kontakt med "sina" väljare och att dessa också borde känna en större möjlighet att kontakta "sin" riksdagsledamot. Den fullständiga andrafrågan lyder *Är det eftersträvänsvärt med en närmare kontakt och ansvarsutkrävande mellan riksdagsledamöter och väljare?*

7.3.1 Svaren

Enkätgruppen är till stor del att eniga om att väljarna har en mer direkt kanal till dem som riksdagsledamöter. Endast en menar att så inte är fallet. Däremot finns det olika åsikter om huruvida väljarna faktiskt utnyttjar denna möjlighet. Dock är de flesta överens om att de själva är ytterst mottagliga för kontakter med väljare eller bara medborgare i allmänhet. På frågan om en närmre kontakt var något att

sträva efter svarade alla *Ja*, men även här fanns det personer som tyckte att möjligheten fanns och att den enda begränsningen var intresset från allmänheten.

7.4 - Är Ni själv förespråkare av ett ökat personvalsinslag? Och – Anser ni att spärren bör tas bort eller sänkas?

Som jag tidigare nämnt är spärfrågan (åttaprocentsspärren) en blockfråga, (s) och (v) för status quo eller en sänkning och (m), (fp), (kd), (c) och (mp) för en sänkning eller helt enkelt en borttagning. Med de ovanstående frågorna ville jag se om det finns någon skillnad i hur de personvalda resonerar om spärfrågan. Observera att ett ökat personvalsinslag inte behöver innebära en förändring av spärgränsen. Den fullständiga andrafrågan lyder: *Anser ni att spärren bör tas bort eller sänkas för att underlätta för fler att bli invalda?*

7.4.1 Svaren

Enigheten fortsätter oavsett partifärg. Endast en centerpartist ställer sig kritisk till ett ökat personvalsinslag. Men de riktigt intressanta svaren hittar vi på andrafrågan. Av de tolv svarar åtta att de anser att spärren bör tas bort eller sänkas. En av dessa påpekar även att hon motionerat om en borttagning och en annan reserverar sig för en förändring innan fler börjar utnyttja möjligheten att kryssa. Tre⁹ av de tolv vill inte se en ändring av spärren. Deras partitillhörighet är socialdemokraterna, centern och moderaterna. Så även om partierna intar en hållning i frågan kan de som faktiskt tjänat på ett personval ställa sig kritiska till åtminstone en sänkning av spärgränsen. Omvänt är en vänsterpartist och en socialdemokrat (den enda i denna undersökning) positiva till en sänkning eller borttagning trots deras partis hållning. Det är svårt att dra några slutsatser av svaren men jag förväntade mig en positivare inställning rakt över.

⁹ En av de tillfrågade avstod ifrån att besvara denna frågan så antalet inkomna svar på denna fråga blir 11.

7.5 - *Har din ställning i riksdagsgruppen/partigruppen påverkats av det faktum att du är personvald?*

Just på grund av att de personvalda hittills inte varit särskilt många har det funnits stor möjlighet för press och olika media att fokusera på dessa och rapporteringen kring valet gav också mycket utrymme i media för vissa. Denna personfokusering har hittills varit sällsynt i svensk politik så länge det inte gällt partiledare eller ministrar. Den nya situationen har alltså i mina ögon skapat "möjligheter" för personvalda riksdagsledamöter att på gott och ont också utmärka sig i riksdagsgruppen och sin partigrupp. Beroende på sitt partis allmänna hållning till personvalskampanjer borde svaren indikera om man p.g.a. detta behandlas och bemöts olika. Den fullständiga frågan följs av alternativen *Ja, positivt på följande sätt./ Ja, negativt på följande sätt./ Nej, inte alls..*

7.5.1 Svaren

Svaren på dessa frågor blev i de flesta fall samma, den påverkan som märktes i riksdagsgruppen fanns också i partigruppen. I de fall där bemötandet var olika redovisar jag detta, givetvis är dessa också intressantast. Sex av de svarande hade odelat positiva saker att säga om sin ställning och sitt bemötande i riksdags/parti gruppen. Det nämns bl.a. att de upplever att de har mera "tyngd" bakom sin riksdagsplats och att de "sticker ut". Dock verkar det finnas två sidor av samma mynt eftersom samma argument även används som svar på den negativa delen av frågan. Det är åtminstone inte för alla som upplever sin ställning förbättrad odelat positivt att utmärka sig för mycket. Bland dessa sex "positiva" fanns det ingen med från (s) eller (v).

Fyra svar kom med rutan för *nej, inte alls* ifylld och av dessa var två (m), en (v) och en (c). De återstående två kommer från (s) och (v) och således från partier som inte varit de såtaste anhängarna av personvalskampanjer inom det egna partiet. Den (s) ledamot som svarade menade att den negativa aspekten var att: *"en del var skeptiska i början"* medan den positiva aspekten var att: *"Fler börjar inse att ett personligt mandat är en styrka för en ledamot"*. Den (v) ledamot som svarade verkar ha upplevt en ännu större splittring mellan positivt och negativt. De positiva följderna verkar åtminstone ha varit en känsla av personlig framgång och genom större mediebevakning, en viss "kändisstatus". Men som personen sedan skriver så *"hör det inte till god ton på vänstersidan att vara personligt framgångsrik"*. Vidare skriver personen: *"Vänsterpartiet har aldrig accepterat personvalet."* Av detta följer att man internt betraktas nästan misstänksamt

I och med ett sådant svar känner jag att min tes och förståelse kring denna fråga inte varit alldeles felaktig. Det faktum att du är personvald kan klart påverka det sätt du bemöts.

7.6 - *Har Ni drivit någon speciell fråga under din tid i riksdagen?*

Denna fråga följdes av två följdfrågor: *Var denna/dessa även en del i din personvalskampanj?* och *Har ni blivit tilldelad platser i utskott som berör denna/dessa frågor?* Min tanke med dessa var att testa om en fråga som ledamoten drivit i valkampanjen också driver i riksdagen. Dessutom var min förförståelse att deras parti kan bedöma hur stor vikt de ska lägga vid dennas engagemang och om det ska belönas med en plats i ett utskott som berör frågan.

7.6.1 Svaren

Endast två av de tillfrågade personvalda svarar att de inte drivit någon speciell fråga, varken under tiden i riksdagen eller under valkampanjen. Blockmässigt är det ingen skillnad, en (v) och en (m). De övriga tio ger däremot jakande svar och ger exempel på allt från miljöfrågor, specifika regionala vägbyggen och folkhälsofrågor. Av de tio svarade sex att de tilldelats platser i utskott som berör deras frågor. Två svarar att de inte fått sådana, båda (c), och en svarar att det varit på egen begäran. Ytterligare ett svar kom in men det framgick inte riktigt om det var utskottsplatser denna person blivit tilldelad, eller om det var poster inom partiet. Hursomhelst verkar min teori om att utnämningarna skulle vara ett sätt att utnyttja de personvaldas engagemang och mediaprofil och samtidigt belöna kandidaterna, stämma. Dock vågar jag inte uttala mig för allmänt eftersom jag i så fall måste jämföra med de riksdagsledamöter som blivit invalda på det vanliga sättet.

7.7 Sammanfattning

Det jag anser mig fått reda på genom enkätsvaren kan sammanfattas till tre huvudgrupper. Först och främst så anser sig de personvalda ha en bild av den valjargrupp de har stöd av, något jag inte tog för givet. Dessutom verkar önskan om en ökad dialog med medborgarna finnas. Till sist så anser de flesta av de personvalda att de i riksdagen driver samma frågor som ingick i deras valkampanj. Detta är en viktig iakttagelse eftersom detta är precis vad deras väljare vill se.

8 Avslutning

En av riksdagsledamöterna som svarade på enkäten sätter huvudet på den berömda spiken. På frågan om stöd från en specifik grupp innebär en mer direkt kanal till personvalda politiker blir svaret: *"Nej, inte mer än tidigare. I riksdagen agerar jag som övriga partivalda."* Detta svar får mig att verkligen undra om våra politiker tar personvalet på ett tillräckligt stort allvar. Om du som väljare kryssar in en politiker in i riksdagen, förväntar du dig då inte att denna ska agera på ett annorlunda sätt? Riksdagsledamoten i fråga faller säkerligen inte i en kategori som

Draget till sin spets så är det frågan om parti eller person vad frågan om personval egentligen handlar om. Som läget är idag känns inte den svenska partipolitiken ännu hotad men den står vid ett vägska. Rätt utnyttjat kommer personvalet att utöka den väljarmakt vi alla besitter, fel utnyttjat kan personvalet leda till ett demokratiskt luftslott utan egentlig mening.

Min slutsats måste till slut bli som följer: Nej jag kan inte ännu bevisa att det har skapats en ny politikerroll. Det jag däremot kan säga är att rollen som politiker är under förändring. Eftersom strukturerna kring både partierna och politikerna har ändrats, har det rörts om i den demokratiska grytan. Förutsättningarna för politiken i dag har därmed ändrats i grunden. Det finns redan idag drag hos de personvalda, och andra politiker som pekar mot en förändring, exempelvis EU frågan har lett till tydligare ställningstagande trots partilinje.

Även EMU omröstningen skapade stora interna konflikter som tog sig ut externt. Till Europaparlamentsvalet kunde man kryssa för öppet kritiska socialdemokrater exempelvis.

Min tro är att vi genom personvalets införande har kommit att ta ett steg emot en mera mångfacetterad politisk arena. Kan vi som väljare bara lära oss att utnyttja möjligheten att personkryssa kommer vi också få se den politiska arenan ändras.

Partiernas totala styrning av partiprogrammen och därmed de politiska målen kan komma att bytas ut mot något annat. Min bedömning är att de vid ett större genomslag för personvalet måste acceptera en större åsiktsspridning inom partiet. Detta kommer då att leda till en friare roll för deras politiker och den nya politikerrollen kan vara ett faktum.

9 Referenser

Valmyndigheten, www.val.se

Hadley – Kamptz, Isobel, 2002-09-25, *Väljarna förtjänar allvar*
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=577&a=59008>

Nilsson, Dan, 2004-1-30, *Stärkt stöd för personval*,
http://www.svd.se/dynamiskt/inrikes/did_6838037.asp

Carlberg, Peter, 2002-07-30, *De personvalda är flitigast i riksdagen*
www.svd.se/dynamiskt/Inrikes/did_2448726.asp

Bill, Per – Tolgfors, Sten, 1998, *Motion till riksdagen 1998/99:K250*,
<http://www.riksdagen.se/debatt/9899/motioner/k/K250.asp>

Holmberg, Sören – Möller, Tommy, 1999, *Premiär för personval (SOU 1999:92)*,
Stockholm, Elanders Gotab

Rådet för utvärdering av 1998 års val, 1999, *Personval 1998 – En utvärdering av personvalsreformen (SOU 1999:136)*, Stockholm, Elanders Gotab

Sjölin, Mats, 2005, *Politisk etik*, Lund, Studentlitteratur

Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena,
2003, *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*,
Stockholm, Elanders Gotab

Anckar, Dag – Karvonen, Dag – Isaksson, Guy-Erik, 2001, *Vägar förbi och igenom partier*, Angered, SNS Förlag